

Uvodní stat Otto Blüha *Ernst Mach – His Life as a Teacher and Thinker* (str. 1–22) seznamuje čtenáře s osobností Ernsta Macha, jeho životem, pedagogickým působením a vědeckou prací v oboru fyziky, psychologie a filosofie. Následují práce psychologa Floyda Ratliffa *On Mach's Contributions to the Analysis of Sensations* (str. 23–41) a fyziků W. F. Merzkircha *Mach's Contribution to the Development of Gas Dynamics* (str. 42–59) a R. J. Seegera *On Mach's Curiosity about Shockwaves* (str. 60–68).

Článek P. G. Bergmanna *Ernst Mach and Contemporary Physics* (str. 69–78) se týká souvislostí mezi Machovými fyzikálními teoriemi a současnou fyzikou, vysvětluje Machův negativní poměr k atomistickým teoriím a teorii relativity. E. N. Hiebert v práci *The Genesis of Mach's Early Views on Atomism* (str. 79–106) navazuje na předešlý příspěvek a podrobněji objasňuje příčiny změn v Machově postoji k atomové teorii. Matematika byla na zasedání zastoupena příspěvkem Karla Mengera *Mathematical Implications of Mach's Ideas: Positivistic Geometry, The Clarification of Functional Connections* (str. 107–125).

Předmětem posledních dvou článků je Einsteinův vztah k Machovi; jde o práci G. J. Holtona *Mach, Einstein and the Search for Reality* (str. 165–199) a Huberta Goennera *Mach's Principle and Einstein's Theory of Gravitation* (str. 200–216). Zejména Holtonův příspěvek zajímavě informuje o vlivu Machovy filosofie na mladého Einsteina a o pozdějších rozporech, které vyvrcholily odmítnutím teorie relativity v Machově knize *Die Prinzipien der physikalischen Optik* (práce ovšem vyšla až pět let po Machově smrti).

Do sborníku byly jako doplňky zařazeny tři další články. Autorem prvních dvou je známý nedávno zemřelý žák Ernsta Macha a člen Vídeňského kruhu Philipp Frank. Stat *The Importance of Ernst Mach's Philosophy of Science for Our Times* (str. 219 až 234) byla napsána v souvislosti s Machovou smrtí r. 1916, stat *Ernst Mach and the Unity of Science* (str. 235–244) v roce oslav stého výročí Machova narození. Ze stejné doby pochází i práce Richarda von Misese *Ernst Mach and the Empiricist Conception of Science* (str. 245–270).

Filosoficky nejzajímavější je studie R. S. Cohena *Ernst Mach: Physics, Perception and the Philosophy of Science* (str. 126–164). Cohenovy závěry z analýzy Machovy teorie poznání platí o pozitivismu vůbec a o mladším pozitivismu zvláště; ukazují na neschopnost pozitivismu dosáhnout cílů, jimiž se jako směr konstituuje. Jde o dva základní úkoly (ostatní jsou odvozené): stanovit hranici mezi metafyzikou a vědou a určit předmět a metodu vědecké, nemetafyzické filosofie. Filosofie je v Machově pojetí redukována na teorii vědeckého poznání, neklade si metafyzické „jistoty“, jedinou její jistotou je metoda. V souvislosti s otázkou jedinečnosti elementární báze poznání a jejího výběru je Mach přirozeně nucen odmítnout otázku o existenci jediné určité, „jisté“ báze poznání. To vše je ovšem komplikováno Machovým empirickým postojem. A podobně jako jeho nástupci o několik let později nedovede se ani Mach důsledně a bez rozporů vyrovnat s tak ve vědě běžnými fakty, jako jsou formulace přírodních zákonů, hypotézy, teoretické termíny a věty. Má svázány ruce vlastním pojetím existence jako možnosti konstrukce z „elementů“ a vědy jako záznamu zkušeností.

Ke studii je připojena krátká informace o Leninově polemice s ruskými machisty; omezuje se na analýzu historického rámce diskuse a jejího politického smyslu. Je třeba jen litovat, že R. S. Cohen v této stati nenavázal na filosofické závěry vyplývající z Leninovy práce.

Na druhé straně i marxističtí filosofové zůstávají v tomto ohledu mnoho dlužní Leninovu odkazu. Bylo již mnohokrát poukázáno na vnitřní rozpornost a bezvýhodnost pozitivismu jako filosofického směru. Neznamená to však, že nejsou-li určité problémy řešitelné na této půdě, nejsou alespoň některé z nich reálné a nemohou být řešeny na půdě marxismu. Lze předpokládat, že kladení otázek výstavby vědy, charakteru vědeckého poznání, jazyka vědy bylo vyvoláno objektivní potřebou na určitém stupni vývoje společnosti.

Jana Maternová

František Novotný: *O Platónovi. IV. Druhý život*; Academia, Praha 1970, 947 stran.

Závěrečná kniha, kterou František Novotný uzavřel nejen své studie o Platónovi, nýbrž i obsáhlé životní dílo, čekala velmi dlouho na své vydání. Autor, který přeložil do češtiny celého Platóna a latinskými výklady opatřil Platónovy *Listy* a spis *Epinomis*,

se tohoto vydání nedočkal. Z tohoto hlediska musíme tím více ocenit ediční práci profesora Ludvíka Svobody, který tento spis připravil do tisku a napsal zasvěcenou studii o autorovi.

Světová věda má o Platónovi a platónismu četné cenné monografie, avšak těžko bychom hledali k této publikaci vhodný protějšek. Novotný ji rozdělil ve dvě části: 1. *Platón ve starověku* (str. 23–383), 2. *Platón ve středověku a v novém věku* (str. 387 až 912). Vzhledem k tomu, že celá evropská vzdělanost byla zasažena platónismem buď přímo, anebo alespoň zprostředkovaně, je Novotného kniha jakýmsi průvodcem po mnoha velkých údobích i detailních úsecích evropské vzdělanosti.

První díl nás seznamuje s dějinami platónské akademie, s dějinami největšího Platónova žáka a zároveň odpadlíka, Aristotela, s recepcí platónismu v Římě a s jeho setkáním s křesťanstvím v nejrůznějších interpretacích křesťanských otců. Takto před námi ožívají postavy a názory antických idealistů, materialistů a skeptiků, jako byli Zénón, Epikuros, Pyrrhon, Cicero, Plotinos, Augustin a další. Mnohého čtenáře zaujme kapitola pojednávající o legendách a nactiutrháních vztahujících se k božskému filosofovi.

Druhý díl pojednává o středověké tradici platónismu, především v Itálii v období renesance, ale i v osvícenství, novohumanismu a novodobé filosofii. Setkáme se tu s Marsilio Ficinem, Kusanem, Descartesem, Kantem, Hegelem, Nietzschem, Masarykem, Marxem, Leninem a dalšími. Novotný se však – jako filolog – nepoužít ani do filozofických konstrukcí, ani do kritiky. Výjimku tvoří snad jen kritika zneužívání platónských myšlenek rasismem. Čtenáře mj. zaujmou zvláště výklady o vztahu marxistické filosofie k platónismu, přestože je na nich patrně jejich poměrně stáří, dále o dějinách bádání a o ohlasu Platóna ve výtvarném umění a krásném písemnictví všech dob, dokonce i v rozhlase a ve filmu. Ty kapitoly, které pojednávají o vývoji Platónova textu a jeho rukopisné tradici, jsou pro čtenáře dobrým úvodem k poznání vzniku antické tradice vůbec.

Novotného životním krédem bylo, aby český filolog a v širším smyslu každý vzdělanec přihlížel především k tradicím vlastního národa a dále k tradicím slovanských národů. Proto se na mnoha místech setkáváme se zmínkami o bulharské, ruské a polské vzdělanosti, o tom, jak tyto národy (např. Kliment Smoljatič v Kyjevě 1147–1164) Platóna přijímaly a tlumočily.

Kniha je doprovázena ilustracemi, obsáhlým rejstříkem a po moderní literatuře týkající se bádání o Platónovi provede čtenáře celá jedna kapitola. Mnohého zasvěcenějšího badatele o některém úseku snad překvapí míra pozornosti, kterou Novotný uděluje některým osobám. Ale v daném kontextu se Novotný vždy snaží o to, aby uchoval jak po stránce rozsahu, tak obsahu jednu z hlavních platónských zásad, uměňenost. Ta se také projeví zejména tam, kde by pro rozsah látky hrozilo přeplnění knihy mnoha detaily.

Nebylo by však dnes ani vhodné ani důstojné poukazovat na ideologické nepřesnosti knihy, poznamenání dobou svého vzniku a tím, že jí psal nadšený badatel platónismu (nikoli platonik).

Druhý život je posledním svazkem díla vyšlého po druhé světové válce. Je však s ním spjat jen titulem, a tak nemusí čtenáře nijak odstrašit to, že jde o čtvrtý díl. Je to jen pleťní označení vlastně prvního velkého díla o antické vzdělanosti, kterého se dostalo českému čtenáři od českého autora po druhé světové válce. Obrovský materiál, snesený za dlouhá léta, bude pro zasvěcenějšího dobrým podkladem pro další práci.

Radislav Hošek

Malý sociologický slovník; Svoboda, Praha 1970, 616 stran. **Sociologický slovník;** Epoque, Bratislava 1970, 702 strany.

Téměř současně vyšly u nás na přelomu let 1970–1971 dva sociologické slovníky: český a slovenský. I když mají každý jiný název, jinou úpravu hesel i jejich uspořádání, jde o jedno dílo: o slovník kolektivitu českých autorů, který byl souběžně přeložen do slovenštiny. Slouží ke cti slovenské redakci, že se jí zdařilo vydat přeloženou verzi současně s českým originálem, jehož rukopis byl odevzdán v červnu 1967.

Jde o náš první sociologický slovník vůbec, neboť ani před druhou světovou válkou nepřikročili naši sociologové k podobnému dílu. Je to slovník věcný, který nezahrnuje